

«Τετράδια» Δραγούμη

Media: ΕΣΤΙΑ **Page:** 1,27 **Published at:** 25-01-2026
Author: **Surface:** 891.79 cm² **Circulation:** 1080
Subjects:

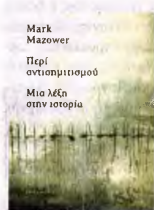
BIBΛIO

Οι λέξεις έχουν την δική τους δύναμη

Κριτική - παρουσιάσεις: Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου

Τό σημερινό μας σημείωμα αναφέρεται σε βιβλία πολυσέλιδα, κάτι που κατ' αρχήν τὰ καθιστά όχι τόσο δελεαστικά για το νεώτερο κοινό. Όμως υπάρχουν θέματα που παρά τὸ πολυσέλιδο των βιβλίων προκαλούν μεγάλο ενδιαφέρον. Θεωρώ ότι τὰ παρουσιάζόμενα σήμερα ἀνήκουν σὲ αὐτὴν τὴν κατηγορία.

■ **Mark Mazower, Περὶ ἀντισιωνισμού. Μία λέξη στὴν ἱστορία** (μτφρ. Κωστής Πανσέληνος, ἐκδ. Ἀλεξάνδρεια, σελ. 328, εἰσὸς 24,38). Τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Καθηγητοῦ ἐξεδόθη στὶς ΗΠΑ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ μετεφράσθη ἁμέσως καὶ στὰ ἑλληνικά. Στὴν συνέχεια τῶν ἐργασιῶν του, πού πραγματοποιοῦνται πτυχές τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ὁ συγγραφεὺς ἐπέλεξε νὰ ἐξετάσῃ τὴν μεταβολὴ τοῦ νοήματος καὶ τῶν πολιτικῶν συνειρμῶν μίας λέξεως πού γεννήθηκε στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ μετὰ τὸ 1945 κυριαρχεῖ στὴν ἐπικαιρότητα, ἰδίως τῶν ΗΠΑ, ὅπου ὁ ἴδιος ζῇ καὶ ἐργάζεται. Εἶναι ἡ λέξις «ἀντισιωνισμός» πού διεμορφώθη σὲ ἐποχὴ νεωτερικῆ μὲν ἀλλὰ βαρυνομένη ἀπὸ ὅλα τὰ ζητήματα τῶν παλαιότερων

προκαταλήψεων. Όμως τὸ βιβλίο προσεγγίζει κυρίως τὴν διαδικασία τῆς μεταβολῆς τοῦ νοήματος τῆς λέξεως ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐξελίξεως τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν γεγονότων. Προσπαθεῖ ὁ συγγραφεὺς νὰ διευκρινίσῃ ὅτι, ἂν σήμερα χρησιμοποιεῖται ὁ συγκεκριμένος ὅρος γιὰ τὴν καταδίκη ἐκείνων πού διαφωνοῦν ἢ ἀντιτίθενται στὴν πολιτικὴ τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ, αὐτὸ δὲν εἶναι ὀρθό. Τὸ Ἰσραὴλ, ὅπως κάθε κράτος, ἔχει τὸ δικαίωμα

νὰ ἀσκήσῃ τὴν πολιτικὴ πού κρίνει κατάλληλη γιὰ τὴν προώθησιν τῶν δικῶν του συμφερόντων. Ἄν διαφωνοῦμε πρὸς αὐτὴν, δὲν καθιστάμεθα αὐτοδικαίως ἀντισιωνιστές, καθὼς ἀκόμη καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις τοῦ Ἰσραὴλ διαφωνεῖ πρὸς τὴν κυβερνήσασάν της. Ὅποτε καταλήγουμε ὅτι ἐπίσημος θεσμός τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι ἀντισιωνιστής. Αὐτὰ θυμίζουν τὰ σοφίσματα τῶν παιδῶν πού διδάσκονται γιὰ πρώτη φορὰ λογικὴ σὲ θεωρητικὴ βάση καὶ ἀρχίζουν νὰ παίζουν μὲ τίς ἔννοιες. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μαζώου ἐπευθύνεται πρωτίστως πρὸς τοὺς Ἀμερικανούς καὶ Ἀμερικανοεβραίους ἀναγνώστες του, καθὼς στὴν Εὐρώπῃ διατηροῦνται πρὸς τὸ παρὸν ἐπιφυλακτικότεροι χαρακτηρισμοί. Ἐξετάζει τὸν ἀντισιωνισμό ἀπὸ τὴν γένεσίν του κατὰ τὸ 1880 διαδοχικὰ ὡς περιθωριακὴ ἀντίληψη, ἐν συνεχείᾳ δὲ συνεχὴ ἀνοδοῦ ἀπὸ τὸ 1914, γιὰ νὰ φθάσῃ σὲ κυρίαρχη ἀντίληψη κατὰ τὰ ἔτη 1933-1945, παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνοδοῦ ἀλλὰ καὶ τὴν παταγώδη πτώσιν τοῦ Ναζισμοῦ. Ἡ περίοδος τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου βαρύνεται ἀπὸ τὸ φάσμα τοῦ Ὀλοκαυτώματος καὶ μίας συλλογικῆς ἐνοχῆς, καθὼς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἀνακοπῇ ἡ ὀλέθρια πορεία πρὸς ἐξόντωση ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων μὲ ἀπολύτως βιομηχανικὸ τρόπο. Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου ἐξετάζει τίς ἐξελίξεις τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου «ἀντισιωνισμός» κατὰ συνέπειαν τῆς ἐμπλοκῆς τῶν ΗΠΑ στὴν Μέση Ἀνατολή κατὰ τίς δεκαετίες τοῦ 1950 καὶ 1960, ἀλλὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ μὲ περισσότερο ἐμμεσο τρόπο, ὅστε νὰ λεχθῇ κάποια στιγμή ἀπὸ τὸν παλαιμάχο στρατηγὸ καὶ διπλωμάτη Ἀλεξάντερ Χαίηκ ὅτι «Σκοπὸς τῶν ΗΠΑ εἶναι ἡ εὐημερία τοῦ Ἰσραὴλ». Σήμερα ἡ νοηματοδότησις τοῦ ὅρου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ χεῖλη πού τὸν προφέρουν ἢ τὸ χέρι πού τὸν γράφει. Μὲ ἄλλους λόγους, ἀντισιωνιστές χαρακτηρίζονται πολὺ εὐκόλως ἐκεῖνοι πού κρίνουν αὐστηρά τὴν πολεμικὴ δράσιν τοῦ Ἰσραὴλ, ἐνὼ δὲν χωρεῖ ἡ χρήσις του σὲ διάφορα κράτη

εἰμὴ μόνον γιὰ τὴν καταδίκη βανδαλισμῶν καὶ ἐπιθέσεων κατὰ μνημείων ἢ προσώπων σὲ μεμονωμένες περιπτώσεις καὶ συνήθως ἀπὸ μέλη φανατικῶν ὁργανώσεων πού θεωροῦνται ἀκροδεξιές. Ἐν παρενθέσει, θὰ ἦταν πολὺ χρήσιμο νὰ ὑπάρξῃ ἀντίστοιχη μελέτη γιὰ τὸ τί σημαίνει δεξιά καὶ ἀκροδεξιά στὸν σημερινὸ κόσμον, ὅπου ἡ σύγχυσις πνευμάτων ἐπιτρέπει τὰ πάντα...

■ **Τὸν Δραγούμη, «Θὰ ζήσω καίοντας τὸν ἐαυτὸ μου».** Τὰ ἀδημοσίευστα τετράδια, 1902-1904 (εἰσαγωγή-ἐπιμέλεια-σχόλια-ἐπίμετρο Νάντας Τσίγκας, ἐκδ. Πατάκη, σελ. 624, εἰσὸς 20,90). Ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδόσεως εἶναι Μακεδὼν ἀπὸ τὸ Βοτανικὸ ἀλλὰ γεννήθηκε καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, ἐνὼ ζῇ σήμερα στὴν Θεσσαλονίκη, ὅπου ἀσκεῖ τὴν ἱατρικὴ ὡς νευρολόγος. Παραλλήλως ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν λογοτεχνία (ἔχει ἐκδόσει ἀρκετὰ βιβλία μὲ δηγηματα) ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας καὶ κυρίως τῶν καταλοίπων τοῦ Ἰωνος Δραγούμη. Στὸν τελευταῖο αὐτὸν τομέα ἔχει ἐκδόσει: «Τὰ κρυμμένα ἡμερολόγια. Ὀκτώβριος

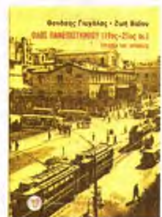

1912-Αὔγουστος 1913» (ἐκδ. Πατάκη, 2021), ἐνὼ ἔχει ἤδη ἐτοιμάσει πρὸς ἐκδοσιν τὰ ἀδημοσίευστα Τετράδια τῆς περιόδου 1905-1908 καθὼς καὶ τὰ ποιητικὰ ἅπαντα τοῦ Δραγούμη. Ἡ ἐκδόσις κειμένων πού δὲν προωρίζοντο γιὰ δημοσίευσιν εἶναι πάντοτε ἓνα δῶλημα γιὰ τοὺς ἀγρόνους τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ ὅχι καὶ γιὰ τοὺς ἐρευνητές. Σὲ ἐξομολογητικὰ κείμενα, μακριὰ ἀπὸ τὸ κριτικὸ βλέμμα τῶν ἄλλων, ὁ κάθε λογοτέχνης πού προὔσκει ἡμε-

ρολόγῳ ἐρευνοῦσε πάντοτε τὸν ἐαυτὸ του. Τὰ κείμενα τῶν δημοσιευμένων ἐδῶ («Τετράδια») μᾶς παρουσιάζουν τὴν ψυχικὴ μετάπτωση τοῦ Δραγούμη καὶ τὴν ἐνταξὴ του στὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν Μακεδονία. Παραλλήλως εἶναι κείμενα πού δείχνουν καὶ τὴν γλωσσικὴν ἐξέλιξη πρὸς μίαν δημοτικὴν μὴ ψυχαικὴν, ἴσως διότι ἡ δημοτικὴ ἦταν ἡ γλῶσσα πού μιλοῦσε στὸ σπίτι του ἀπὸ παιδί. Ἀντιθέτως ὁ Ψυχάρης μιλοῦσε στὸ σπίτι του ἀπὸ παιδί ἑλληνικά λίγο καὶ περισσότερο γαλλικά. Ἐπομένως αὐτὴ ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ, καθὼς καὶ ἡ διαφορὰ χαρακτῆρος τῶν δύο ἀνδρῶν, ἴσως εἶναι ἡ αἰτία πού ὁ Δραγούμης ἐκλινε πρὸς συγκρατημένη δημοτικὴν, αὐτὴν τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Οἱ ἐγγραφές διακρίνονται σὲ ἐνδοσκοπικές τῆς ἀναζητήσεως τοῦ νοήματος τῆς υπάρξεώς του καὶ σὲ ἐξαιρετικὰ ἀπλές ἀλλὰ γλαφυρές τῆς Μακεδονίας, πού ἀνεκάλυπτε μὲ τὸν διορισμὸ του στὸ Ὑποπροξενεῖο Μοναστηρίου. Ἡ ἐνταξὴς του στὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα, παρά τὸ πλευρὸ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ του Παύλου Μελά, δὲν μειώνει τίς ἐσωτερικὲς ἀναζητήσεις του οὔτε φυσικὰ καὶ τίς ρομαντικές του στιγμές. Ὁ ἐξαιρετικὸς ὑπομνηματισμὸς τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν κ. Τσίγκα, ὁ πλοῦτος τῆς παρατηρημένης βιβλιογραφίας, τὸ τελικὸ κεφάλαιο τῆς κριτικῆς ἐπὶ τῆς ἡδὴ διατυπωμένης κριτικῆς στὰ Ἡμερολόγια-Τετράδια τοῦ Δραγούμη προσθέτουν ἀκόμη μίαν διάστασιν στὸ βιβλίο. Εἶναι ἓνα ἔργο γὰ ὅλους, καὶ τοὺς εἰδικούς καὶ τὸ γενικότερο κοινόν.

■ **Θανάσης Γιοχάλας-Ζωὴ Βαῖου, Ὁδὸς Πανεπιστημίου (19ος-21ος αἰ.). Ἱστορία καὶ ἱστορίες** (ἐκδ. Βιβλιοπαλαιοὶ τῆς Ἑστίας, σελ. 816, εἰσὸς 29). Συνεχίζοντας τὸ ἀθηναϊογραφικὸ ἔργο του πού ἔχει ἤδη προσφέρει στὸ κοινὸν τὰ βιβλία: «Ἀθήνα. Ἰχνηλατώντας τὴν πόλιν μὲ ὀδηγὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὴν Λογοτεχνία» (2012), «Ὁ Κίττος ὁ λεβέντης καὶ ἄλλες ἀγγελίες» (2016), «Ἡ Ἀθήνα τὸν 19ο αἰῶνα» (2021), ὁ

κ. Γιοχάλας συνεχίζει παραλλήλως καὶ τὴν συνεργασία μὲ τὴν κ. Ζωὴ Βαῖου πού ἐγκαινίασαν τὸ 2016. Αὐτὴν τὴν φορὰ οἱ δύο ἐρευνητές ἐσπάζονται σὲ ἓνα μόνον, ἀλλὰ ἐμβληματικὸ δρόμο τῆς Ἀθῆνας, τὴν ὁδὸ Πανεπιστημίου. Ἡ ὅλη τοῦ βιβλίου διαμορφώνεται ὡς ἐξῆς: στὴν ἀρχὴ κάθε κεφαλαιοῦ παρατίθεται ἓνα σύντομο ἱστορικὸν σημείωμα γιὰ τὰ κτίρια πού συναντοῦσε κάποιος στὸ παρελθόν καὶ γιὰ τὴν μετέπειτα μοῖρα τους, ἐνὼ ἀκόλουθως παρατίθενται

πολλὰ καὶ συναρπαστικὰ ἀποσπάσματα ἀντλημένα ἀπὸ ἐφημερίδες καὶ λογοτεχνικὰ βιβλία. Τὰ κεφάλαια διαιροῦν τὴν ὁδὸ Πανεπιστημίου σὲ τμήματα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς στῆν Πλατεῖα Συντάγματος, τὸ «Πλῖ-ου Μελάθρον» σὲ συνάρτησιν μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Μεγάρου τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου Στρατοῦ (τὸ σημερινὸ «Ἀττικόν»), τὸν Καθολικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ὡς τὴν ὁδὸν Κοραΐ, τὴν Ἀθηναϊκὴν Τρίγωνα, τίς στοές καὶ τίς τράπεζες, τὸ Μέγαρον τοῦ Ἀρσακείου (σημ. Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας) καὶ τὴν (ἤδη ὑπὸ ἀναμόρφωσιν) Στοὰ Ἀρσακείου, τέλος δὲ τὸ τελευταῖον τμήμα τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν πλατεῖα Ὀμονοίας. Τὸ βιβλίο συμπληρώνεται ἀπὸ ἐπίλογο, ἐκτενεστάτη βιβλιογραφία, εὐρετήρια προσώπων καὶ θεμάτων. Εἶναι ἔργο μακρὰς προσπάθειας, καθὼς τὰ κείμενα πού ἀναφέρονται σὲ κτίρια καὶ γεγονότα πού σχετίζονται πρὸς αὐτὰ, κείμενα λόγια καὶ δημοσιογραφικά, πρέπει νὰ ἀπαίτησαν πολλὴν μόχθον καὶ ἀναδίφηση γιὰ νὰ μᾶς προσφέρουν μίαν ἀπολαυστικὴν περὶήγησιν σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς κεντρικότερους δρόμους τῆς Ἀθῆνας. ▲▼